

U junu ističe rok od dve godine predviđen za puštanje u rad više od 200 malih hidroelektrana na lokacijama koje je Ministarstvo energetike dodelilo javnim pozivom, a nijedna elektrana nije izgrađena. Investitori su zabeležili gubitke i mnogi odustaju od ovog posla, optužujući neefikasnu državu.

Pre godinu dana Marko Milić je bio predstavnik četiri domaće firme koje su na javnom pozivu Ministarstva energetike dobile skoro 40 lokacija za izgradnju malih hidroelektrana. Danas se time više ne bavi, jedno od preduzeća je u procesu likvidacije, a dva su na izdisaju. Kada su Milićevi saradnici iz firmi Gordež, HES Ostatija, HES Golijska i VK Building and Trading obišli terene predviđene za gradnju elektrana, naišli su na niz problema. Izgubili su vreme, novac i podršku inostranih partnera, pa su odustali.

“Podvukli smo crtu, imali smo gubitak i odlučili smo da se zaustavimo na tome”, objašnjava Milić.

Ovo nije jedini takav slučaj - desetine investitora odustaju od ambiciozno najavljivanog projekta izgradnje malih hidroelektrana u Srbiji. Drugi se i dalje na terenu bore za dozvole i nadaju pomoći od Ministarstva energetike koje je 2013. na dva javna poziva dodelilo 293 lokacije.

Investitori i eksperti kažu da veliki deo odgovornosti zbog toga što nijedna hidroelektrana još nije izgrađena snosi Ministarstvo energetike, a lista pritužbi je duga: dodeljene su lokacije na osnovu zastarelog katastra, pa su na terenu investitori nalazili manji vodeni potencijal od obećanog; procedure i sistem izdavanja dozvola su komplikovani; nije bilo pomoći oko rešavanja imovinsko-pravnih odnosa; nije naloženo Elektroprivredi Srbije da omogući jednostavnije priključivanje na elektro-mrežu. Ministarstvo je, kažu investitori, u ovakvim uslovima tražilo nerealno kratak rok od dve godine da se hidroelektrana pusti u rad.

Osim toga, Ministarstvo takođe ne komunicira sa investitorima, pa mnogi iz prvog javnog poziva kažu da nisu znali da su im lokacije oduzete zbog kašnjenja, a dobitnici lokacija na drugom pozivu, oko 40 investitora, skoro godinu su čekali na potpisivanje memoranduma o investiranju, ne znajući da je Ministarstvo u međuvremenu odustalo od tog potpisivanja. Posledice opšte konfuzije i neažurnosti Ministarstva su višestruke. Razočarani domaći i strani investitori -njih 90 koji su izabrani na prvom javnom pozivu - morali su da ulože u proseku između pet i deset hiljada evra da bi proverili stanje po jednoj lokaciji, što se onda multiplikovalo za one koji su dobili više lokacija. Troškovi generalnog projekta, koji podrazumevaju investicioni projekat, proveru na terenu, brojne dozvole i takse, značajno su veći.

„Morate da potrošite jednu godinu dana i nekih 15-20 hiljada eura, uz nebrojeno radnih sati, da biste došli do jednog generalnog projekta“, objašnjava Zoran Pavlović, vlasnik novosadske firme Cule Auto, koji i dalje pokušava da dobije dozvole i reši imovinsko-pravne odnose za četiri lokacije.

Aleksandar Macura, stručnjak za energetiku kaže: "Da me je neko 2006. godine pitao da li to može da se radi ovako, ja bih rekao - ne može. Zato mi je krivo da gubimo vreme kao država, jer ako je to neki resurs, mi ga ne koristimo".

Macura objašnjava da propast projekta izgradnje malih elektrana ne iznenađuje, jer je započet bez prethodno rešenih sistemskih pitanja, kao i bez glasa struke.

Ministarstvo energetike ni posle dva meseca nije odgovorilo na pitanja o detaljima ovog projekta i njegovoj sudbini, koja su uputili novinari Centra za istraživačko novinarstvo Srbije (CINS).

Lokacije dodeljene, ali vode nema

Ministarstvo energetike je kao osnovu za dodelu lokacija uzelo katastarski plan iz 1987. godine koji su napravila preduzeća Energoprojekt i Jaroslav Čeni. Više od 25 godina kasnije pokazalo se da podaci na terenu značajno odstupaju od onoga što je navedeno u katastru.

"Kad smo otišli na teren videli smo da na nekim lokacijama uopšte nema vode ili da je reka pregrađena, da seljaci koriste vodu za navodnjavanje", kaže Marko Milić.

Branislav Đorđević kaže da postojanje katastra jeste dobra ideja ali da prilikom njegove izrade nisu uzeti u obzir svi faktori, poput neravnomernosti vodnih režima.

Isti problem imalo je i preduzeće Misid koje je napustilo svih pet svojih lokacija. Preduzeće Coning je od lokacije odustalo nakon što su uradili studije koje su pokazale da na njoj ima 60 posto manje vode nego u pozivu.

„Jednostavno nam se pokazalo da nije isplativo, odnosno, vrlo dugo bismo morali čekati na povrat investicije“, kaže Kenan Buturović, predstavnik Coninga.

On objašnjava da su samo na analize koje su pokazale da na njihovoj lokaciji nema dovoljno vode potrošili pet-šest hiljada eura.

Branislav Đorđević, član Akademije inženjerskih nauka Srbije i međunarodno priznati stručnjak iz oblasti upravljanja vodama, svojevremeno je radio reviziju katastra malih hidroelektrana iz 1987. godine. On objašnjava da sama ideja katastra jeste korisna, ali da on nije napravljen na najbolji način, jer se značajan deo posla radio na osnovu geografskih karata, a ne na terenu.

"To je katastar potpuno druge namene, potpuno drugi ugao gledanja na stvari. Čak i da nije iz 1987. godine (...) katastar nije reprezentativan u tom smislu ni na koji način", objašnjava Aleksandar Macura.

„Veliki promašaj je to što je odmah taj ceo katastar dignut na pijadestal Biblije - ako je u katastru, daj mu dozvolu“, dodaje Đorđević.

Nerealni rokovi

Ministarstvo je obavezalo investitore iz prvog javnog poziva da najkasnije u roku od godinu dana predaju investicioni projekat, a da za dve godine puste hidroelektranu u rad. To je bio nerealan rok za investitore, koji su se našli u šumi procedura, propisa i nerešenih imovinsko-pravnih odnosa.

Po isteku prve godine, u septembru 2014, ministarstvo je oduzelo trećinu dodeljenih lokacija onima koji nisu podneli investicioni projekat, a da o tome nisu obavestili investitore.

Obaveštenje o oduzimanju bilo je kraće vreme postavljeno na starom sajtu ministarstva, ali nije objavljeno na novom sajtu, pa mnogi investitori nisu uspeali da ga vide.

Potencijalni investitori su mogli aplicirati za lokacije i pre i posle javnih poziva. Puštanjem u rad izgrađenih malih hidroelektrana one su dobijale status povlašćenog proizvođača električne energije. U trenutku pisanja ovog teksta u Srbiji ih ima 47 - svi su taj status dobili mimo javnih poziva.

Subvencije im se isplaćuju preko računa za električnu energiju. Krajem 2014. godine, prosečno domaćinstvo je plaćalo 30 do 40 dinara mesečno za subvencije. Iako je predviđeno da taj iznos raste sa povećanjem broja izgrađenih hidroelektrana, što se trenutno ne dešava u velikoj meri, iznosi na računima građana za ovu namenu su od januara praktično duplirani. Ministarstvo energetike je odbilo da odgovori na pitanje zašto je došlo do povećanja ovog iznosa.

Investitori i stručnjaci sa kojima su novinari CINS-a razgovarali kažu da ne postoji mogućnost da planirani rokovi budu ispunjeni na vreme, s obzirom na količinu dokumenata koje treba prikupiti od velikog broja institucija koje međusobno nisu koordinisane.

„Dok dođete do građevinske dozvole, vi treba da dobijete 91 papir. Nisu to sve dozvole, imate raznih mišljenja, saglasnosti, informacija o nečemu na terenu. To je obećano da će biti skraćeno (...) To se nije desilo“, kaže Zoran Pavlović, koji se za ulazak u ovaj posao odlučio nakon što je video kako to funkcioniše u Sloveniji.

Pavlović navodi da bi rokove trebalo produžiti i da mora da postoji bolja komunikacija među institucijama, jer trenutno nema načina da se procedura ubrza. Istovremeno, investitori nemaju način da povrate svoja ulaganja.

Zoran Radovanović, vlasnik preduzeća CAM TOP iz Smederevske Palanke, koji ima značajno iskustvo u ovoj oblasti, jer osim što i sam planira gradnju na nekoliko lokacija, nabavlja i opremu koja se koristi u drugim hidroelektranama, kaže:

„Trebalo bi dve do tri godine samo za papire. I to da jurite non stop papire. (...) Tako da ako za četiri-pet godina pustite centralu, to je super. To je neki realan rok u Srbiji.“

Investitori su na terenu kao najveći problem izdvojili nerešene imovinsko-pravne odnose. Većini hidroelektrana potrebni su cevovodi koji vodu provode do elektrane. S druge strane, elektrana se mora priključiti na postojeću elektro-mrežu, a mesta priključenja su često daleko. Zbog toga je u oba slučaja uglavnom nepohodno korišćenje više parcela.

U praksi, investitori ne mogu uvek pronaći prave vlasnike jer oni nisu registrovani u zemljišnim knjigama. Dešava se i da ima mnogo vlasnika na jednoj parceli, ali i da neki od njih traže mnogo novca da bi ustupili svoju zemlju.

„Čovek može da uradi sve papire, da uloži veliki novac i ogroman trud da dobije papire i zbog jedne parcele koju lokalni zemljoradnik tu ne da (...) centrala ne može zbog toga da se

napravi. Onda se traže ogromne sume za prolazak cevovoda“, kaže Radovanović. Zoran Radovanović kaže da u roku od dve godine u Srbiji nije moguće izgraditi malu hidroelektranu, pustiti je u rad i pribaviti sve dozvole.

“Nemamo nigde trafostanicu, pa pokušavamo da se dogovorimo sa drugim investitorima da je zajedno izgradimo, ali to ide jako sporo. Ko bi trebalo da uloži dva, tri miliona evra da izgradi elektranu, a da posle ne može da je priključi na sistem? Elektroprivredu to ne zanima, po sistemu – kome treba trafostanica neka je pravi. I to je čak uredu, neka finansiranje bude na investitorima, ali akciju mora da sprovede Elektroprivreda, jer ko sam ja da teram konkurentske firme na bilo šta“, pita se Snežana Milić iz kompanije Eling Inženjering.

Zbog svih ovih problema, neki su odustali na samom početku, među njima i sam EPS koji je na prvom javnom pozivu dobio 15 lokacija. Kako kažu u EPS-u, od četiri lokacije su odustali odmah zbog nerešenih urbanističkih uslova, a od preostalih 11 – deset nije isplativo i imaju teško rešive imovinsko-pravne odnose.

Država potpisala beznačajne memorandume

Investitori kažu da bi rešenje za ovakve probleme bili ugovori o javno-privatnom partnerstvu između države, lokalne zajednice i njih, koji bi omogućili lakšu eksproprijaciju zemljišta, ali i ubrzali druge procedure. Za sada, država nije pokazala mnogo interesovanja za ovakvo rešenje.

Čak i kad bi se savladali imovinsko-pravni problemi, otvara se pitanje priključka na EPS-ovu elektro mrežu, jer priključak često ne postoji u blizini, pa je na investitoru da reši kako da dovede svoju struju do najbliže mreže.

Zoran Radovanović kaže da u roku od dve godine u Srbiji nije moguće izgraditi malu hidroelektranu, pustiti je u rad i pribaviti sve dozvole.

Investitori kažu da bi rešenje za ovakve probleme bili ugovori o javno-privatnom partnerstvu između države, lokalne zajednice i njih, koji bi omogućili lakšu eksproprijaciju zemljišta, ali i ubrzali druge procedure. Za sada, država nije pokazala mnogo interesovanja za ovakvo rešenje.

Čak i kad bi se savladali imovinsko-pravni problemi, otvara se pitanje priključka na EPS-ovu elektro mrežu, jer priključak često ne postoji u blizini, pa je na investitoru da reši kako da dovede svoju struju do najbliže mreže.

“Nemamo nigde trafostanicu, pa pokušavamo da se dogovorimo sa drugim investitorima da je zajedno izgradimo, ali to ide jako sporo. Ko bi trebalo da uloži dva, tri miliona evra da izgradi elektranu, a da posle ne može da je priključi na sistem? Elektroprivredu to ne zanima, po sistemu – kome treba trafostanica neka je pravi. I to je čak uredu, neka finansiranje bude na investitorima, ali akciju mora da sprovede Elektroprivreda, jer ko sam ja da teram konkurentske firme na bilo šta“, pita se Snežana Milić iz kompanije Eling Inženjering.

Zbog svih ovih problema, neki su odustali na samom početku, među njima i sam EPS koji je na prvom javnom pozivu dobio 15 lokacija. Kako kažu u EPS-u, od četiri lokacije su odustali odmah zbog nerešenih urbanističkih uslova, a od preostalih 11 - deset nije isplativo i imaju teško rešive imovinsko-pravne odnose.

Država potpisala beznačajne memorandume

Ako je prva grupa investitora prošla kroz dramu na terenu i većinom odustala uz manje ili veće troškove, druga grupa je punih osam meseci, sve do kraja marta 2015. godine, čekala da ih Ministarstvo pozove da potpišu trojni memorandum, da bi krenuli sa poslom. Oni su se rukovodili iskustvom prve grupe investitora kada je memorandum potpisan između njih, Ministarstva i lokalne samouprave.

Ministarstvo je u međuvremenu promenilo odluku i odustalo od potpisivanja Memoranduma, a da nije obavestilo investitore. Kada je CINS u februaru razgovarao sa investitorima sa drugog javnog poziva, oni su još uvek iščekivali potpisivanje memoranduma.

„Obaveštenje o neobaveznosti trojnih memoranduma dobio sam mejlom 24. marta. Mi smo čekali to potpisivanje, za sve ovo vreme smo samo obišli lokacije, jer smo čekali taj memorandum...”, kaže Vukojica Šmigić, direktor Vodoprivrednog preduzeća Čuprija.

Zoran Pavlović kaže da je posao sa malim hidroelektranama dugoročno isplativ i perspektivan ali da se problemi na koje su naišli investitori presporo rešavaju. Sličan mejl stigao je u martu i kompaniji Ekolog iz Beograda. „Memorandumi nisu potpisani i onda mi nismo ništa po tom pitanju ni radili, jer nemamo vremena za gubljenje”, rekla je vlasnica ove firme, Miroslava Đorđević, koja je sada odustala od svoje lokacije.

U mejlu upućenom investitorima, kao i u odgovoru na CINS-ov zahtev za pristup informacijama od javnog značaja, Ministarstvo navodi da memorandumi nisu pravno obavezujući pa je zbog toga „ministarstvo odlučilo da je u vezi sa drugim javnim pozivom najcelishodnije da se ne uđe u procedure potpisivanja memoranduma”.

U međuvremenu, investitorima malo toga ide u prilog. Čak i oni koji još nisu odustali ne isključuju takvu mogućnost.

„Ja bih voleo da se oglasi Ministarstvo i kaže da li svi koji su krenuli - da li će oni i dalje prolaziti kroz minsko polje i neće uspevati to da završe ili će to da se ubrza i da od nekog datuma kreće ekspanzija, da ide brže”, kaže Zoran Pavlović.

Branimir Jovanović, stručnjak za razvoj projekata iz oblasti obnovljivih izvora energije, kaže da bi Ministarstvo moralo da pojača svoj tim, budžet za ovu oblast, ali i da je potrebno otvaranje posebne kancelarije koja bi povezivala sve uključene institucije i olakšavala završavanje poslova. Dodaje da se boji kako će biti izgubljene dragocene godine, jer ova oblast jednostavno nije među prioritetima vlasti.

Ovaj tekst deo je zajedničkog projekta CINS-a i BIRN-a, u okviru programa „Jačanje medijskih sloboda u Srbiji” koji finansira Evropska unija. Stavovi izrečeni u tekstu predstavljaju stavove autora i ne oslikavaju stavove EU.

Srbija: Propao projekat izgradnje malih hidroelektrana

Izvor; CINS